| Республикалық қоғамдық-саяси газет | www.aikyn.kz | Газет 2004 жылдың 6 наурызынан шыға бастады |

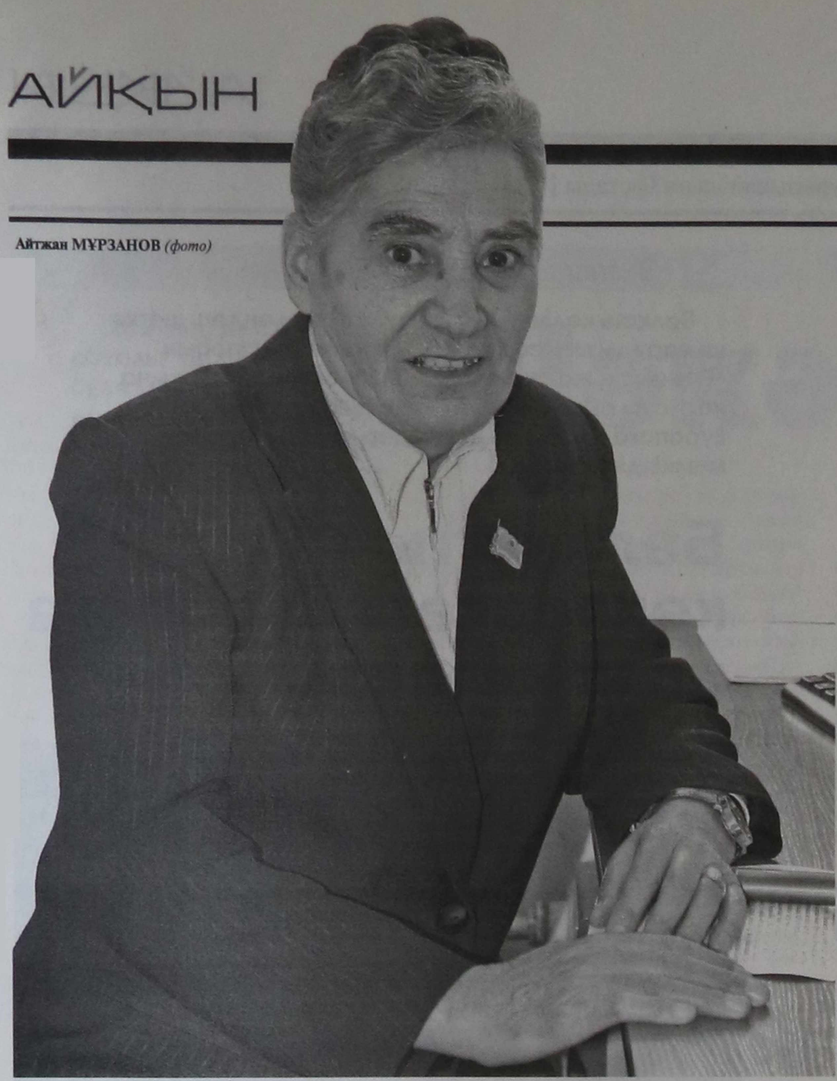

Айтжан МҰРЗАНОВ *(фото)*

Асылы ОСМАН, қоғам қайраткері:

Қазақты түсіну үшін бәріміз ҚАЗАҚША СӨЙЛЕУГЕ ТИІСПІЗ

АСЫЛЫ ОСМАН – БЕЛГІЛІ ҒАЛЫМ, «МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛГЕ – ҚҰРМЕТ» ҚОҒАМДЫҚ БІРЛЕСТІГІНІҢ, АЛМАТЫ ОБЛЫСТЫҚ ӘЗІРБАЙЖАН ЭТНО-МӘДЕНИ ОРТАЛЫҒЫНЫҢ ТӨРАЙЫМЫ. ТҮБІ ӘЗІРБАЙЖАН БОЛЫП ТУСА ДА ТІЛІМЕН, ТІРЛІГІМЕН ҚАЗАҚТЫҢ БІР ҚЫЗЫНА АЙНАЛҒАН АСЫЛЫ АПАЙДЫҢ ТӨЛ ТІЛІМІЗДІҢ ТҰҒЫРЫНЫҢ БИІК БОЛУЫНА СІНІРГЕН ЕНБЕГІ ҮШАН-ТЕҢІЗ.

ЕРІКСІЗ АЙДАЛЫП, ЕРКІН ӨМІР СҮРДІК

– Туған жерім – Грузияның Ахалкалак ауданы, Хавет ауылы. 1941 жылы 13 тамызда дүниеге келіппін, – деп әңгіме тізгінін қолға алды Асылы апай. – Үш жасымда, яғни 1944 жылы караша айында отбасымызды Қазақстанға жер аударған. Жолда қаншама қиындықтар көріп, арып-ашып әйтеуір қазақ жеріне аман-есен жетіппіз. Мен «Еріксіз айдалып келгенмен, Қазақстанда еркін өмір сүріп жүрміз» деп мақтанышпен айтамын. Өйткені ол кезде қазақтың өзінің де жағдайы ауыр. Солай бола тұрса да бізді қазақ халқы ешқандай бөтенсіген жоқ. Бауырына басып, өзінің перзентіндей көріп, жатсынбады. Сондықтан мен «Жеті атасын жетік білетін, ары мен қаны таза, жаны сәбидей пәк, ешкімді жатсынбайтын, бөлмейтін, жармайтын, арамдықтан ада, қиянаттан шет әлемде бір халық бар. Ол – қазақ халқы. Бұл халықтың мейірім-қайырымы мол» деп үнемі айтып жүремін. Шын мәнінде солай.

Аумалы-төкпелі заманның зобаланымен олар Оңтүстік Қазақстан облысының Түлкібас ауданына жер аударылды. «Жығылған үстіне жұдырық» дегендей көп ұзамай, 1945 жылы наурызда шешелері Ағжа дүние салды. Сөйтіп бір анадан туған үш ұл, үш қызды әкелері Әли бағып-қағып, өсірді. Ол қайта үйленген жоқ, өмірін балаларына арнады десек те болады. 10 жасар апайы Гүлсара бала болса да өзінен кішкентайларға камқорлық танытып, шикісін пісіріп, жыртығын жамап, аналарының жоқтығын сездірмеуге тырысты. Қазір ол кісі де дүниеден озған, жатқан жері жайлы болсын.

– Алғашында көршіміз Ерке апаның жақсылығын көп көрдік, – дейді ол әңгімесін одан әрі сабақтап. – Ал 1953 жылы басқа үйге көштік. Жаңа көршілеріміз Серікбай көкемнің қамқорлығы мен Айтбике жеңешеміздің аналық мейірім-шапағаты, сінірген еңбегі орасан зор. Олар бізге өздерінің баласындай қарады. Жоқшылық кезі ғой, әкем мен Серікбай көкемнің бір шылымды кезек-кезек ауысып тартып, әңгіме-дүкен құрып отыратыны әлі күнге көз алдымда. Ол күнде таңертең біздің үйге келіп, жағдайымызды біліп, сосын жұмысына кететін. Айтбике жеңешем сондай инабатты, ибалы кісі болды. Үйге келсе әкем «Жоғары шық» деп құрмет көрсететін. Ол жаңа түскен келіндей ізеттілік жасап, төрге озбай, есіктің алдына жайғасып отырып-ақ бізге өз балаларындай қарап, оны-мұны шаруаның бәрін реттейтін. Сондықтан біздің үйдің балалары да олар дүниеден озғанда сүйегін қабіріне дейін көтеріп апарып, соңғы парыздарын өтегені бар... Олардың 2 ұл, 1 қызы болды. Ұлдың біреуі ертерек қайтыс болды, ал қалғанымен казірге дейін туған бауырымыздай араласамыз. Қыздары Айдаркүл менің сіңлім Асиямен бірге оқыды. Біз алыстау ауылда тұрдық та, екі қызды Серікбай көкем интернатқа атпен алып баратын. Ер-тоқымға менің сіңлімді отырғызып, оның артына өз қызын жайғастырып, өзі есекке мініп, олар мінген атты жетектеп мектепке карай аяндайтын. Айтбике жеңешем сенбі күні интернаттан келген қыздарды жуындырып-шайындырып, кір-қонын жуып жататын. Ол кездері мен Түркістанда педучилищеде оқыдым.

Жалпы, біздің үйдің балалары мектепте жақсы оқыды. Өмірдің қызығы да, азабы да, тартқан тауқыметіміз де аз болған жоқ. Әкеме өле-өлгенше ризамын. Біздің ұлттан ешкім қыздарын оқытпаған кезде де ол қарсылық танытпай, бетімізден қақпай, оқуға деген құштарлығымызды бағалап, біздің білім алуымызға барынша жағдай жасады. Әзірбайжан қыздарының ішінде оқып, білім алуды алғашқы бастаған менмін. «Соның қадіріне жетейік, әкеміздің үмітін ақтайық» деп талпындық, тырыстық. Аллаға шүкір, мені әкем өзінің бір ұлындай көруші еді, өзгелерге «мына үш ұлдың біреуі осы болғанда ғой» дейді екен. Мен институтты бітіргенде келіп сөз сөйлеп, ұстаздарымызға алғысын білдірді.

Әкеміздің тәрбиесі керемет болды. «Сыртта ұлкендермен кездескенде, балалармен ойнағанда қазақша, ал үйде өз ана тілдерінде сөйлендер. Себебі келімкетім болады. Анасыз өсіп келесіндер. Жұрт «Балаларына ана тілін ұйретпеген, дұрыс тәрбие бермеген» деп мені кінәлайды» деп отыратын. Өзі де елмен қазақ тілінде сөйлесетін. Негізі, түркі тілдестің түбі бір. Мұны мен не үшін айтып отырмын? Бүгінгі менің қазағымның көбі немересімен орысша сөйлеседі. Менікі соларға үлгі болсын деген мақсат қой...

АСЫҚ ОЙНАП ӨСКЕН ЕДІМ

Кішкентай Асылы қыз балалар жасайтын үй шаруасына соншалықты мән бермей өсті. Ол әкесіне жақын болды. Әкесі не жұмыс істесе, соның көмекшісі сияқты үнемі қасында жүретін. Бірақ шолжандап жат қылық көрсеткен емес. Бос уақытында ұл балалармен асық, ләнгі, доп ойнайтыны, ұлдармен күресетіні еске түссе, езуге еріксіз күлкі үйіріледі. Ол қуыршақ ойнаған емес. Бір қызығы, өсе келе жора-жолдастарының арасында да қыздардан гөрі, ұл балалардан достары көп болды. Педучилище, институтта оқып жүргенде жігіт достары келіп, онымен қыздармен жүру, үйлену мәселесін ақылдасатын. Әрине, қыздардан да достары болды. Жақсы ма, әлде жаман қасиет пе, оның біреуге көнілі құласа, одан қайтарым болса да, болмаса да түпкілікті беріліп кететіні бар. Достық деген ұғымды ерекше қадір тұтады. Ол үшін «Дос» деген үш әріп сөздің мәні де, маңызы да өте терең. Достықтың адал болғанын жақсы көреді. Өйткені «адалдық адастырмайды» деп ұғады.

– Біздің бала кезімізде киерге киім, ішерге ас тапшы болды, – дейді Асылы Әлиқызы. – Бірақ адамдардың ықыласпейілі, ниеті түзу болатын. Оқуға да ықыласты еді. Балалар ұйымшыл-тын. Олардың бір-бірімен сыйластығы, түсіністігі жоғары еді. Бізде ұрыс-керіс болмайтын, түсіспеушіліктің өзі ешқандай айқай-шусыз ымырамен аяқталатын. Қазақ – сөзге тоқтаған, үлкенді сыйлап, кішіні қадірлеген халық. Біз сондай казақы ортада өскендіктен балаларда ерекше бір жат қылықтар болмайтын. Бала кезімнен есімде қалғаны – жазда күннің ыстығында өзеннің суын аздап бөгеп шомылатынбыз. Біз судың жоғары жағында тұрамыз. Төмен жақта Қарабастау деген ауыл бар. Сол ауылдың балалары «билік» жасап, әлімжеттік танытып, біздікілерді шеттеткен кезде шомылатын жерге таласып, аздап келіспеушіліктер болатын. Ал енді мектепте ұрыс-керіс болған емес. Ауылдың адамдары ұстаздарға балаларын «Сүйегі – біздікі, еті – сіздердікі» деп сеніп тапсыратын. Мұғалім тәртіпсіз балалармен сөйлескенде кейде жағынан тартып жіберсе де ата-анасы мектепке дау-жанжал шығарып келмейтін. Марқұм Болысбек Қарынбаев ағайымызды бүкіл ауыл жақсы көретін, ал біз туған әкеміздей, ағамыздай сыйлайтынбыз. Директорымыз Сейсенбек Қадірбеков өте қатал еді, бірақ соның өзінде шын ықыласымызбен сыйлап, қадір тұтатынбыз. Математикадан дәріс берген Әбдіғаппар Рақышев ағайымыз айқайламайтын да, ұрыспайтын да, мысалы бірденені дұрыс жазбасаң, сол тапсырманы қашан орындағанша отырғызып қойып ұйрететін. Химиядан онша болған жоқпын, бірақ физика, математикадан сабағым өте жақсы болды. Шырт ұйқыда жатқанда оятса, математиканың формулаларын айтып беретіндей едім. Кейіннен ағайым «Сені математик болатын шығар деп ойлаушы едім, басқа саланы таңдапсың» дегені бар. Қазақ тілінің жанашыры болып, қоғамға пайда келтіргеніме қуанса да, екінші жағынан өзінің ізін қумағаныма аздап өкініш білдіргендей болды.

ҰСТАЗДАРЫМЫЗДЫ ҮЛГІ ТҰТТЫҚ

Әкей соғыста болып, кан көргендіктен бе, балаларының медицина саласына барғанын онша қаламады. «Менің тілімді алсаңдар, педагог болындар» деп отыратын. Алты баланың алғашқы үшеуі тұрмыстың ауырлығынан жоғары білім алмағанмен, кейінгілері оқып, өз ісінің маманы болды. Асылы Әлиқызы мектеп, педучилище, институтта оқып жүргенде тек білім алумен шектелмей, қоғамдық жұмыстарға белсене қатысты. Көбіне староста болды. Өзіне тапсырылған жұмысты жауапкершілікпен атқаруға тырысты. Сенімді ақтағысы келді. Ол би, кино, театрға көп бармайтын. Өйткені – уақыт тапшы. ЖенПИ-дің филология факультетінде оқығанда декандары Бәкібала Ысқақова апайы күндіз-түні қыздардың қасында жүретін. Жатақханадағы әр қызды назарынан тыс қалдырмайтын. Ресейден, солтүстік өңірден келіп оқитын қыздардың тәрбиесі бөлектеу, сондықтан олар еркіндеу. Солар бірденеге ұрынып қалмасын деп апайлары жанашырлықпен үнемі қастарынан табылатын. Бұлар да қоғамдық жұмыстармен, қыздарды қорумен, біреу сабаққа үлгермей жатса, соның үлгерімінің жақсаруына мұрындық болып, үнемі қарбаласып жүретін. Ол тәрбие жұмыстарына жауапты болды. Тіпті қыздар тұрмысқа шығып жатса, тойларын да өздері ұйымдастыратын.

– Соның бәрі қазақы түсініктен, қазақы тәлім-тәрбиеден, менің шыққан ортамнан. Макаренконың «Адамды орта тәрбиелейді» деген жақсы сөзі бар. Бүгінде біздің тілден қиянат көріп жатқанымыз – ортадан, қолданыс болмауынан. Ол кезде халықтың тұрмысы нашар болса да, ұлттық рух, ұлттық тәрбие, адами қасиет басым болды, – дейді Асылы апай. – Кезінде Мұхтар Әуезов Гүлбараш Байтоғаева апайды ЖенПИ-ге мұғалімдікке жіберген екен. Гүлбараш апай ақылына көркі сай, орнықты, білімді кісі болатын. Шетел әдебиетінен сабақ берген марқұм Кочеваның сыртқы көрінісі, сабақ беруі, мінберге шыққанда өзін-өзі ұстауы – үлкен мектеп болатын. Сол кісінің сабағында бірінші партаға отырып алып, айтқанының бәрін қағазға түсіретінмін. Онтүстікте өскен соң орысшаға шорқақтау болдық. Бірақ осы апайымыздың сабағын ұйып тыңдайтынмын. Не нәрсеге болса да сүйіспеншілік болуы керек. Марқұм Бәкібала апайдың іскерлігіне тәнті болатынмын. Студент қыздардың барлығының атыжөнін білетін. Әкемізді танытып ұрсып алады, бірақ аналық қамқорлығы одан асып түсетін. «Айналайын» деген бір ауыз сөз бәрін жеңіп кетеді. Ал марқұм Зәки Ахметұлының дәріс беруі, «Абай жолын» біздің санамызға сіңіруі, скрипкада ойнауы, Ленинградта оқыған кезін, Мұхтар Әуезовтермен кездесуін әңгімелеуіне ерекше сүйсінетінбіз. М.Әуезов Сармұрзинаны ректор қойғанда да «Қыздар осындай кісілерден үлгі алсын» деген принципті басты назарда ұстағаны анық. Сармұрзина апайымыздың жүріс-тұрысы, киім киісі бізге үлгі еді. Мен соншалықты сәнқой болған жоқпын. Опа-далап жағып, сәнденген емеспін. Бірақ ұстаздарымның адами қасиеттері, білімділігі, өздерін ұстауы маған әсер етті. Мені бөліп-жарып, кеудемнен итермеді, «әзірбайжан екен» деп шеттеткен жоқ. Соның бәрі менің қазақка деген сүйіспеншілігіме, адам болып қалыптасуыма ықпалын тигізді. Қыздар педагогикалық институтын үздік бітірдім. Аспирантураға қалдырды. Тіл білімі институтына келсем, қысқарту жүріп жатыр екен, сондықтан ЖенПИ-де екі жылдай қызмет жасауыма тура келді. Сосын Тіл білімі институтына аспирантураға түстім. Ғылыми жетекшім Ахмеди Ысқақов болды. Ғылым дегеннің не екенін ұқтырып, ілім-білімге баулып, дұрыс бағыт-бағдар берген марқұм Ахмеди ағайымның сінірген еңбегін, терең білімін, адалдығы мен адамдығын ешкіммен салыстыра алмаймын. Өйткені, менің орныма қазақтың бір қызын баулыса, тәрбиелесе ешкім оның қолын қақпайтын еді ғой. Қазақы кендігі мен дарқан пейілімен мені өзінің жалғыз перзентімен тең көрді десем, артық айтқандық емес. Менің тақырыбым – Мұхтар Әуезовтің «Абай жолы» роман-эпопеясы бойынша «Қазақ тіліндегі синонимдес етістіктердің семантико-стилистикалық қызметі». Әуезовтей алыптың жазғанының өзіндік ерекшелігін анықтап беру онай емес. Ұстазымның маған берген бағыт-бағдарының арқасында мен екі жарым жылда кандидаттық диссертациямды жазып бітірдім. Бірақ ол кісі асықпады, «Ғылым деген мынадай» деп әбден пісіріп, июін қандырып қорғатты. Ол – орыс тілінің дәурені жүріп тұрған кез. Барлығы орыс тілінде қорғалу керек. Амал жоқ, авторефератты қазақша жазып, оны орысшаға аудартқанбыз. Мен қорғаған күнін ертеңіне Алматыдағы Ғылым Академиясында бүкілодақтық конференция болуға тиіс еді. Мәскеу мен Ленинградтың ғалымдары Кононов, Александров, Қырғызстаннан Юдахиндер келіп, менің кандидаттық диссертация қорғауыма қатысты. Сонда өзге ұлттың өкілі бола тұра, менің қазақша сөйлегеніме, диссертация жазып шыққаныма олар күдікпен карап, қазақша қорғатты. Менің көктен тілегенім жерден табылды. Сол кезде олар менің қазақ тілін жетік меңгергеніме таңғалды. «Іс істегендікі емес, істете білгендікі». Бұл – Ахмеди Ысқақов, Рәбиға Сыздыкова, тағы басқа да ұстаздарымның маған жақсы бағыт-бағдар бере білгендігі. Сонда ғана оқуда, еңбекте алдыңғы қатарда болсан, ұстаздарың да сені жақсы көретінін түсіндім.

ҚАЗАҚҚА ЖАҚСЫ БОЛСА, БӘРІМІЗГЕ ДЕ ЖАҚСЫ

– Менің өмірімде қиындықтар аз болған жоқ, бірақ сол қиындықтардан жетекшім Ахмеди Ысқақов алып шықты деуге толық негіз бар. Ол – Ахмет Байтұрсыновтардан кейінгі қазақтың тілін әрі карай жалғастырушылардың бірі. Орыс мектебінде қазақ тілі оқытылсын деген бастаманы тұңғыш көтергендердің қатарында сол кісінің аты аталады. Мен «Ұстазыма ұят келмесін» деп, аяқтан шалған кісілерге онша қарсы келе алмайтынмын, бірақ ешқашан сөзден есемді жіберген емеспін. Біреу бірдене десе, оған табан астында жауап беріп, орнына коятынмын. Өткірлігіме, қауып сөйлемей, тауып сөйлейтініме карап кейбіреуі «Ахмеди Ысқақов үйретіп отыр» деп ойлайды екен. Мен ондайлардың атын да атамаймын, мән де бермеймін, бірақ мен олардан көресімді көрдім. Жетекшім Ахмеди ағай зағип болды. Сол кісінің айтуымен жазылған еңбек ғылыми сараптамаға салынғанда өтіп кетті. Бірак Тіл білімі институты «Оның жанары жоқ, жаза алмайды» деп қарсы шықты. Әйтпесе, Үкімет ол кісіге жеке лобарант та бөлді. Сондайлардың кесірінен ағайым кітабы шыққанын өзі көре алмай, дүниеден озып кетті. Бұл – өмір. Өмір болған соң оның ащысы да, тұщысы да, бұраланы да болады екен. Мені, Құдайға шүкір, қазақтың 100 пайызы болмаса да 99 пайызы өзінің перзентіндей көреді, барған жерімде бауырына басады, мандайымнан иіскейді, басымнан сипайды, арқамнан қағады, өздерінің ризашылықтарын білдіріп жатады. Сондықтан да менің бақытым – қазақ пен қазақтың тілінде. Кейбіреулерден «Сен неге кешке дейін казак тілі дей бересін? Бұл өз бағаңды көтеру үшін бе?» дейтін қаңқу сөздер де естіп жатамын. Әрине, бір қазаққа бола асыл қасиетті бар қазаққа топырақ шашқым келмейді. Сондықтан ондайларға:

– Қазақ қара сөзден таспа тілген,
Білмеймін қазақшадан басқа тілді.
Құлқын қуып жүргенім жоқ,
Дос білер, дұшпан білмес мақсатымды,

– деген жолдарды айтамын. Қазақ «Елде болса, ерінге тиеді» дейді. Менде «Қазаққа жақсы болса маған да, басқаға да жақсы болады» деген бір ғана ой бар.

АЯМАЙ БЕРГЕНДІ АЯНБАЙ ИГЕРУГЕ ТИІСПІЗ

– Қазақтың кең байтақ жері бар, қойнауы толы қазына. Міне, біз осының қадір-қасиетін білуіміз керек. Біз бүтін бір ұлт болып қалуымыз үшін әрбір қазақ ақын М.Шаханов айтатын төрт ана – туған тілін, мәдениеті мен әдебиетін, салт-дәстүрін, тарихын білуі керек. Ұлтты ұлт ететін ұлттық құндылықтары мен төл қасиеттері. Әр қазақ өзінің түп-тамырын, тарихын білуге тиіс. Біз, қазақ, әлі де өз тарихымызға терең бойлай алмай отырмыз. Ықыласына, ниетіне қарай Құдай қазаққа аямай бәрін берген. Қазақ Құдайдың берген сол талантын, байлығын аянбай игеріп, ұрпақтан-ұрпаққа жеткізуі керек. 300 жыл бойы бодандықта болған қазақ азаттықтың қадірін түсінуі тиіс. Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлының Түркияда сөйлеген сөзінде «Тәуелсіздік алғаннан кейін біз өткен тарихымызды, әдетімізді, ғұрпымызды, салтымызды, жеріміздің қасиетін, өзіміздің ұлттық рухтағы тәрбиемізді де жаңғыртуымыз қажет» деген болатын. Ең бірінші орында рух тұру керек. Өткен ғасырдың басында қазақтың саяси көсемі Әлихан Бөкейханов, рухани көсемі Ахмет Байтұрсынов, рух көсемі Абай Құнанбаев болса, казір осы үш міндетті аткарып жүрген – Нұрсұлтан Назарбаев. Құдайға шүкір, бойымызда әлі күнге Көк түріктің рухы болғандықтан бәріміз болмасақ та, көбіміздің ойымызда ұлттық рухты сақтау мәселесі тұр. Кім не десе о десін, өзімнің түсінігімде соның барлығының ұйытқысы, соның барлығының идеологиясы тілде жатыр деп ойлаймын. Тілді білген адам ғана ұлттың жан дүниесін, болмысын ұғады, түсіседі. Қазақтың «Тіл білген құшақтасады, тіл білмеген пышақтасады» деген әдемі мақалы бар. Кейбіреулерде осы ұлттық дүниелерге салқындық, немқұрайдылық бар сияқты. Бәрі бірдей оған жанашырлық танытып, біліп жатқан жоқ. Қазіргідей жаһандану, алға ұмтылу, ілгерілеу заманында өзгеден қалуға болмайды, бірақ казақта «Өткенге топырақ шашсаң, келешек сағаң тас лақтырады» деген аталы сөз бар. Біз өткенімізді ұмытпауымыз керек. Елбасының өткенді ұмытпай, жаңғырту мақсатында айтылған қаншама Жолдаулары болды. Нұрсұлтан Әбішұлының «Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы: Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамына қарай 20 қадам» атты мақаласының өзі неге тұрады?! Адамға бағыт-бағдар беретін дүние. Мысалы, оқушының еңбегі не? Тәртіпті болып, сабағын жақсы оқу. Студенттердің еңбегі не? Келешек – жастардың қолында. Сол сенімді ақтау үшін жақсы мамандық алып шығу. Баланың бойына ұлттық тәрбиені ұялатуымыз керек. «Тәрбиесіз білім – сусыз диірменмен тең». Бұл жайында әл-Фараби «Тәрбиесіз берілген білім – адамзаттың қас жауы» деген. Телевизияда атыс-шабыс. Балаларды бұзып жатыр. Осы ретте Қазақ радиосының ерен еңбегін айта кеткім келеді. Кеңес Үкіметі тарап, ауыл-ауылдарда радио нүктелерін киратты ғой, сол кезде де «Шамамыз келсе, радио нүктелерін сақтап қалуымыз керек» дегенмін. Неге біз батырлар жырын, ертегілерді қайтармаймыз? Неге ауыз әдебиетін жандандырмаймыз? Әлемдегі ауыз әдебиеті жетілген бірденбір ұлт болса, ол – қазақ. «Сөз атасы – қазақта». Бізге жетпей жатқаны – сол. Баланың бойында өз еліне, жеріне, туысканына деген патриоттық сезімді ұштай білуге тиіспіз. Ол ананың ақ сүтімен, бесіктің жырымен баланың бойына даруы, қанына сіңуі, жүрегінен орын алуы тиіс. Сол қасиет қазақтың тілі арқылы менің сүйегіме сіңіп, жан дүниемнен орын алып отыр. Мен қазақпен қандас болмасам да, жандаспын. Қазақ «Сыныктан басқаның бәрі жұғады» дейді, менің бойымда егер адами асыл қасиеттер болса, ол менің ортамнан, қазағымның тілі арқылы маған жұққан, дарыған. Тілдің құдіретін, қадір-қасиетін өзгелерге түсіндіре білуіміз керек. Біз насихатты көбейтуге тиіспіз. Біздің мемлекет әрбір ұлттың тілін дамытып, салт-дәстүрін жаңартып, жаңғырта сақтауға еркіндік беріп отыр. Тіпті той-томалағын өз салт-дәстүрі бойынша өткізіп жатады. Ешқандай қиянат жоқ. Достық үйінде ана тілінде оқиды. Үкімет оларды қаржыландырады, қағаз-қаламына дейін береді. Мұндай мемлекет жер бетінде жоқ. Ал біздің соған қайтарымымыз өз дәрежесінде емес. «Ананың көңілі балада, баланың көңілі далада» деген бар, біз далаға қарамай, ортақ үйіміз – Қазақстанның өсіп-өркендеуіне әркайсысымыз өз шамамыздың келгенінше үлесімізді қосуға тиіспіз. Қазақстанда жақсы болса, бәрімізге де жақсы болады. Қазақты қазақтай түсіну үшін бәріміз де қазақтың тілін үйреніп, сол тілде сөйлеуіміз керек. Тіл білген адамды ұғады, ұлтты сыйлайды. Бір ақынның өлеңінде:

– Танытқан
қазағымның қазақтығын,
Танытқан
қазағымның азаттығын,
Танытқан қазағымның ғажаптығын
Айналдым құдіретіңнен қазақ тілім! –

деген жолдар бар. Бұдан артық не деуге болады?!

Әрбір сөзінен қазаққа деген ақжарма тілегі ақтарылып тұратын Асылы апайдың бұрнағы жылы «Қазағым барда мен бармын» атты кітабы жарық көрді. Осы бір ауыз сөзден-ақ оның қазаққа деген шексіз махаббатын, шын ықыласнитін аңғаруға болады. Қазақтан көрген жақсылығын қазаққа қайтарғанша асыққан Асылы апайдың әрбір ісі баршаға үлгі. Жақсы мен жаманды айыра алмайтындай бала шақта келіп, қазаққа бауыр басқан ол, бүгінде елдің абыз анасына айналып отыр. Аузы дуалы, айтар сөзі уәлі Асылы Әлиқызына әр қазақ төрінен орын берсе жарасады. Өйткені, ол соған лайықты.

Гүлнар ЖҰМАБАЙҚЫЗЫ

ОЙТАМЫЗЫҚ

– 1986 жылғы Желтоқсан оқиғасынан кейін тікелей эфирлер болды. Мұхтар Шаханов жүргізген бір бағдарламада қазаққа ұлтшыл деп кінә тағылды. Ол КПСС Орталық Комитетінің Бас хатшысы Михаил Горбачевтің түкірігі жерге түспей тұрған кез. Мен сонда тікелей эфирде «Қазақты қаралап, ұлтшыл, шовинист дегеннің өзі нағыз ұлтшыл, шовинист. Қазақта біреуді жатсынатын қасиет жоқ» дедім. Сонда Мұхтар Шаханов «Жаңағы сөзіңізді қайталаңызшы» деді. Сөзімді екінші рет қайталап айтып бердім. Сол бір жылдары Мәскеуде Қазақстанның күндері өтті. Үлкен конференция болып, онда «Қазақстанда орыс тілінің қолданылуы төмендеп барады, орыс тілі де мемлекеттік тіл болуға тиіс» деген тұрғыда әңгіме өрбіді. Сонда «Қазақстанда орыс тілін бүкіл қазақ біледі. Онда тұратын өзге ұлттың өкілдері – өзбек, ұйғыр, түрік және басқалар өз ана тілінен бастап бірнеше тілді қатар меңгерген. Менің өздерін өздері ғана сүйетін бір-ақ отандастарым бар, олар – орыстар. Олар орыс тілінен басқа тілді білмейді, білгісі де келмейді. Орыс тілі неге мемлекеттік тіл болуға тиіс?» дедім. Ол конференцияда менің сөйлейтін жөнім жоқ еді, бірақ сөйлеуге тура келді...

ОЙТАМЫЗЫҚ

– 2001 жылы Дүниежүзі әзірбайжандарының құрылтайы болды. Құрылтайда «Мен Қазақстанда тұрамын ба, Қазақстанның патриотымын» деп салдым. Әзірбайжан президенті Гейдар Әлиев «Қай елде тұрсаңдар, сол елдің заңына бағынындар, сол елдің тарихын, тілін біліп, әдебиеті мен мәдениетін игеріндер, халқын сыйлаңдар. Бірақ әзірбайжан екендеріңді ұмытпай, әзірбайжан елі бар екендігін естеріңнен шығармаңдар» деп ризашылығын білдірді. Ол кісінің мұнысы көрегендік. Расында да, біз титтейімізден қазақ жеріне келіп, қазақ халқының бауырында өсіп-өндік, білім алып, азамат болдық. Шындығына келгенде, мен өз басым әзірбайжан тілін қазақ тілін білгендей деңгейде білмеймін. Әйтсе де сыртта жүрген әзірбайжанға жарарлық тілім бар. Қазақстанда тұрып, өз тілімді білмесем ұят емес, ал қазақ тілін білмеуім – маған үлкен күнә!